

M Ű V É S Z E T

VÁSÁRHELY — ÉS A KÉPZŐMŰVÉSZET

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Képzőművészetünk fejlődésének jelenlegi szakaszában egyre figyelemre méltóbb szerepet kap a hódmezővásárhelyi művésztelep, s a Vásárhelyhez kötődő művészek alkotó tevékenysége. Épp ezért szerkesztő bizottságunk körkérdezt intézett kiváló művészettörténészeinkhez, esztétákhoz, a képzőművészeti élet reprezentánsaihoz s a vásárhelyi művésztelep életreajnározóihoz.

Körlevelünkben arra kértük a címzetteket: két-három gépelt oldalnyi terjedelemben foglalják össze gondolataikat a „vásárhelyi” művésztelepről és művészekről. Írják meg: véleményük szerint mi a helye, szerepe, jelentősége a Vásárhelyhez kötődő alkotóknak — a vásárhelyi telepnek — mai képzőművészetünk egészében? Az eredmények mellett milyen problematikus, a fejlődést veszélyeztető vagy egyenesen gátló jelenségeket látnak a vásárhelyi művészek konkrét alkotásaiban? Minő távlatok állanak jelenleg a vásárhelyi alkotók előtt, milyen irányban mutatkozik napjainkban fejlődés, s újabb műveik alapján milyen jellegű előrehaladás várható tőlük a közeljövőben? Felelnek-e alkotásaikkal a „hogyan tovább” kérdésre, s ha igen — melyek e „felelet” legjellegzetesebb jegyei?

Egyszóval, lapunk szeretne e jelentős művésztelep egész problémakörének tárgyilagos vitaforumává válni. Szeretnénk, ha a közreadott vélemények és ellenvélemények egymásnak feszülése olyan konklúziókat kristályosítana ki, melyek nem csupán „helyére” rakják e nem mindennapi alkotóműhely lényeges kérdéseit, hanem gondolatok továbbfejlesztésére, érzelmek megerősítésére inspirálják azokat, akik Vásárhely jövőjét is munkálni szándékoznak.

Szerkesztő bizottságunk, persze, tudatában van annak is, hogy a jövőt, a fejlődést illetően csalhatatlan receptekkel nem fog szolgálni a most indított vita. Jól tudjuk, hogy eszmecserénk nem fogja „megváltani” vajdó, dinamikus, mozgásban levő képzőművészetünket. Távoll áll lapunk szerkesztőitől mindennemű, arányérzék nélkülöző elbizakodottság, mely ettől a vitától többet várna, mint amennyit — a realitások számbavételével — ténylegesen várni lehet. Mi e fórummal elsősorban *tisztelegni* szeretnénk a tájunkon munkálkodó képzőművészek alkotótevékenysége előtt, mely kétségtelenül *népünk, társadalmunk mai állapotának európai rangú, művészi kifejezésére törekszik* — melynek eredményeire mi is büszkéek vagyunk, s melynek jövője minket is intenzíven foglalkoztat.

Az eddig beérkezett hozzászólások láthatóan máris garantálják, hogy ez a „tiszteletadás” — izgalmas és színvonalas lesz. Várjuk a további hozzászólásokat — sőt, a folyóiratunkban publikált véleményekhez kapcsolható reflexiókat is.

(A szerk.)

PERNECZKY GÉZA:

Az utolsó vásárhelyi tárlatot sajnos nem volt alkalmam látni, s ez sokat levon válaszom értékéből. „Gondolataimat és kritikai észrevételeimet” — amire kértek, így csak általánosságban írhatom le.

A vásárhelyi iskola legnagyobb erénye erkölcsi tisztasága és a belőle fakadó érzelmi telítettség. Mivel azonban nincsen abszolút erkölcs, sem pedig csupa nagybetűvel írt tisztaság, pontosabban meg kell fogalmaznom, mire gondolok. Elsősorban talán azoknak az esztendőknek a paradox helyzetére, amikor sok félreértés torzította el a képzőművészeti életet (és a közéletet is), a művészi uniformizálás esztendeire, amikor átmenetileg Derkovits is B-listára került. Hogy ezekben az években is komoly értékek születtek, az elsősorban azoknak a művészeknek köszönhető, akik egészséges oppozíciót képviseltek a vulgarizált egyszerűsítésekkel

szemben, Megőrizték és továbbvitték a magyar festészet folytonosságát, örködték a mesterség és az elhivatottság komolysága fölött. Ebben az időszakban persze formai és tartalmi dolgokban nem volt tapasztalható valami nagy előrelépés, a művészek kicsiket vagy semmit nem léptek előre, s inkább a fészken ülő madárhoz hasonlítottak, mint a merész röptű ragadozókhoz. Mit őriztek? Olyan dolgokat, amik a korábbi évtizedek gyümölcsei és eredményei voltak. A vásárhelyiek érthető módon az alföldi plebejus festők örökségén vigyáztak, vagyis plebejus-népius szemlélettel, eleve szűkre fogott programmal dolgoztak műtermekben. Ez a fajta „alföldiség” kissé elkésett dolognak számított földgolyónk makrokozmoszához mérve, de hasznos és szükséges tevékenység volt a helyi mikrokozmosz körülményei között. „Tiszta emberek és jó festők” — valahogy így summázódott a közvéleményben a vásárhelyiek híre, amelyből egy-két év alatt szinte mítosz kerekedett.

Az idő múlásával azonban eléggé megtisztult a levegő ahhoz, hogy ez a mítosz egy egészségesebb helyzet kedvéért lassan elveszítse oppozíciós jellegét, és ekkor a vásárhelyiek morális elkötelezettségét már a kritika és a sajtó is példaképnek állította a képzőművész társadalom elé. Ebben a pillanatban vált a plebejus tisztaság passzív őrzése — hangsúlyozom: a csak plebejus szemléletű morálé — szűkké és túlhaladottá. A XX. század hatvanas éveire a falukutatók szép mozgalma, a parasztira eszményített emberiség mítosza elhalványult már, tudjuk jól, mennyit köszönhetünk neki, de azt is érezzük, hogy mennyire a múlté. Maradt bennünk egy rész, ami e plebejus gondolatok talajára épült, de ennek is új emeletei vannak már, csak a fundamentum a régi.

Érzésem szerint a vásárhelyiek későn vették észre ezeket az új emeleteket, s még mindig a földszintes házakhoz ragaszkodtak, amikor pedig már mások — elsősorban grafikusaink — áttértek a vasbetonra és az acélra. Köztudomású, hogy a művésztelep munkáját eleinte sanda rosszmájúsággal narodnyikságnak nevezték — az új helyzetben azonban Vásárhely barátainak ajkán is ki-kicsúszott ez a szó, legfeljebb más, öszintén aggódo hangszílyal. A művészet vastörvényei szerint nincsen ismétlés, amit ma alkottam, holnap már csak a falra akasztva funkcionálhat, újraalkotni ugyanazt még egyszer nem lehet. Talán ez a törvény is közrejátszott abban, hogy a vezető vásárhelyi festők két-három évvel ezelőtt megálltak, s szűrkülni, merevedni kezdtek. A közönség nem vetette ki szívéből őket, de kiállításaikon már nem érezte azt a revelációs erejű élményt, mint korábban. A mozgékony közönség a konszolidálódó évek világában élt, és nem a nehezen kiharcolt eredményekben őrző műtermekben.

Vajon mit tanácsolhatnánk Vásárhelynek, miben lehetnének segítségére? Nehéz ezt a kérdést feszegetni, mert a művész nem szívesen fogadja, ha beleszólnak munkájába, és mélyesen neki van igaza. Amit mondani lehet, az nem vonatkozhat az ecsetkezelésre, sem a tematikára, sem a stílusra, legfeljebb a gondolatokra. Sokszor éreztem a képek előtt, és egyik-másik művésszel beszélgetve tapasztaltam is, hogy a vásárhelyiek ereje és gyengesége az a mesterségesen leszűkített világ, amelyet műtermük falai közé fogadnak. Csak a földben bíznak, a talajban, amelyen állnak, és nem a tekintetükben, amellyel e talajról fölágaskodva megismerhetik a tágabb világot is. Szinte becsukják szemüket, hogy ezt a földet tapinthatóbban érezzék. Nem tagadható, hogy e sűrű közegben értékes és semmi mással nem pótolható nedvek keringenek, de így hasonlatossá válnak azokhoz a növényekhez, amelyek dús gyökereik mellé nem fejlesztenek ágakat és levélzetet, s ezért termést is nehezen hozhatnak. A vásárhelyiek rossz véleményrel vannak a légköri viszonyokról, a gépekről, az alumíniumról, a sebességről, a konzum-társadalom lihegéséről, a hamis reklámokról és a hívságos városi parádéről. Lehet, hogy ez a véleményem nem elítélő, csak egyszerűen tartózkodó, „nem az én világom” — mondják, és kalapjukat borítják védelméül a magyar falu fölé. Azt hiszem, erkölcsileg nagyon tiszteletre méltó álláspont ez, de lehetetlen nem érezni azt is, hogy mennyire romantikus elképzelés. A légköri viszonyok, ahová a fák a koronájukat növesztik, valóban időnként legalább annyira zivatárosak és párával, száraz hőséggel emésztőek, mint amennyire napsütésesek és kellemesek máskor. Mégis ezzel a huzattal birkózva nőnek a fák — ha nem is az égig, de mindenesetre a magasba. És gyökérzetük nem kerül idegen földbe. Sőt — csak biztos gyökerek tartják, hogy el ne vesszen.

Mikor a vásárhelyiek szellemi „unokatestvérének”, Orosz Jánosnak és másoknak arany háttérű, líraián kiegyensúlyozott „munka-szentképeit” láttam, egyaránt éreztem tiszteletet és némi csalódást. Tiszteletet a hit miatt, és csalódást e hit szecessziós pre-raffaelita íze miatt. Nagy dolog, ha el tudjuk hinni, hogy az ilyen derűs tekintettel átfogható munka tényleg bizánci fényvel és eliziumi békével fonja körül az embert, s a kezdéshez nélkülözhetetlen. De ha sokáig élünk ebben az egyszerű hitben, kellemetlen csalódások is érhetnek bennünket. Nem lehet ma már manu-

fakturális fokon küzdeni az életért, s a mai ember nem olyan egyszerű, hogy egy glóriával megváltható legyen, mint Fra Angelico anyagi üdvözlétein. Ezek a képek lágy realizmusukkal és méltóságteljes nyugalmukkal költészet voltak, s addig volt himporuk, amíg merészebb álmokig nem emelkedhettünk. Orosz János itáliai utazása során messze maga mögött is hagyta e „szenteket”, és szétrobbantotta a reneszánsz szépség-kánonokat a napi valóság kedvéért. Azt sem mondhatnám, hogy közben elvesztette volna pre-raffaelita ízű eszményeit. A napi valóság tényeit – az olasz élményeket – ugyanazzal a Mihály arkangyali gesztussal küldte a pokolra, ahogy munkásembereit korábban glóriával koronázta. E summázás, a „nagy parázna” globális képe bizonyára vitatható is valamennyire, de vitathatatlan az, hogy Orosz ebben a birkózásban a mai tényekre válaszol, mai nyelven pórlelkedik, s szavai nem az újságok vonal alatti „széppróza” rovatába, hanem a hírek és a közgazdasági tények sorai közé hullanak. A tájékozódás, a sokszor csak gondolati síkon megközelíthető mai valóság keresése persze más művészeknél is fölfedezhető. Szalay Ferenc képét, a Kantata Profánát csak reprodukción láttam, s úgy éreztem, a bartóki ihletésű téma költői szabadsággal (vagyis: gondolati kötöttségekkel és szigorúsággal) keres szavakat egy, a tanyai világból sarjadt, de annál tágabb látókörű horizont leírására. Persze Bartók zenei anyagának bonyolult és sokrétű feldolgozottágát a kép még nem éri el. És tulajdonképpen itt érkezünk el a lényeghez. A művészet bármit is mondjon, kötött anyaggal dolgozik, s elsődleges célja, hogy ezt az anyagot: követ, maltert, festéket, zenei hangot vagy gondolatot a kor technológiai és műveltségi fokán szervezze kompozícióvá – s a megoldozott anyag végül ekvivalens legyen az anyagi és társadalmi lét szervezetségi fokával. A vásárhelyiek matériája kézenfekvő: nehéz, sokszor zsiros anyag ez – ironikusan a Tisza iszapján is nevezték már. Nem kívánható, hogy ezt az anyagot mással cseréljék föl. Csupán az kívánható, hogy a „Tisza iszapja” úgy viselkedjen a képeken, mint ahogy egy betonnal, vassal – és vegyük a törékeny mikrokozmoszt is: – tranzisztorttal és információhullámokkal épülő világban szokásos. A sár ne egyszerűen glória legyen a fejünk körül, hanem monumentális súlyú közege az anyagi világ átfurmálásának, és a szellemi munka győzelmének. Lehet titokzatos vagy mitikus, és lehet balladai vagy elégikus is: a vályogfalak szöke hajlatait utánzó. De mindenképpen revelációként kell hatnia az igen erős effektusok közt élő mai ember számára. Az erős hatások közt *gondolkodókká* váltunk, érzelmeink is erősen megváltoztak, más síkokon járnak, más lépcsőkön lépegetnek, mondhatnám, gondolati lépcsőkön. Ennek a gondolati világnak a váza készen áll a vásárhelyiek számára: – puritán erkölcsi tisztaság, egyfajta szűkszavúság, a rend és az egyszerűség tisztelete. Kétségtelen azonban, hogy *csak az a rend és egyszerűség imponál, ami bonyolult dolgok káoszából tisztult le*. Egy párlatot a vásárhelyiek már szépen felhasználtak vegykonyhájukban, s most félnének az új, a még zavaros nyersanyagoktól?

Gyanítom, hogy ezeket a sorokat olvasva az érdekelt művészek a fejüket csóválják majd, s úgy érzik, fantáziám túl szabadon kalandozott, egészen a „mi lenne, ha festő lennék” című ábrándig. Bevallom, vagyok annyira esendő, hogy tényleg nem tudok másként válaszolni a „vásárhelyi művészet jelentősége, problémái és kilátásai” köré csoportosított kérdésekre, mint nagyon személyesen és valami ilyen fajta elképzelt szerepvállalással.

SOLYMÁR ISTVÁN:

Az Önök jó szándékú kérdései művészeti életünknek abban a sivár talajában gyökereznek, ahol az óvatoskodó alkalmazotti kar mérlegeli a „helyet, szerepet, a visszahúzó, korszerűtlent, a távlatokat, fejlődést stb.” Ebben a közegetben ma már nem kívánatosak az „akadémikusok” és a „naturalisták”, de a népi témák, honi ízek, indulatos, sürítő formálásmódok is „anakronisztikus”, gyanús „nacionalizmust” takarnak, a modern áramlatok meg egyszerűség kedvéért a „kapitalista ideológia” címszava alá tartoznak. A sok eunuch mind jobban tudja – elvben – s fanyalog azoknak a dolgán, akik tanácsaik ellenére gyakorlatban csinálják, ahogy tudják.

Merem állítani, hogy a képzőművészetnek az égvilágon semmi köze nincs az eunuch-frazeológia töméntelen hordalékához, amely igyekszik előle elzárni a természetes lélegzést. A képzőművészt – mindenféle rendű és rangú képzőművészt – nem lehet elégyszer és eléggé biztatni arra, hogy őszinte érzéseire figyeljen, tegye azt, amit szívvel és hittel tud elvégezni közösségünkért és önmagáért.

Hódmezővásárhely kiemelkedő jelentőségű centrum képzőművészetünk e szá-

zadi történetében. Nem azért, mert itt tudták, hogy „mi a helyes”, hanem azért, mert többen is különbözőképpen, mégis bizonyos vállalkozási keretek között kivá-
lót, maradandót alkottak. Hogy közben — csak úgy hirtelenében vett példákat
mondok — Rómában Tóth Imre, Svájcban Kemény Zoltán, Pesten Korniss Dezső
mást és másként oldott meg, ez nem ellentmondás. Az ellentmondás egészen más.

Vajon nem külön világ-e Hódmezővásárhelyen is a Kohán Györgyé és a Ku-
rucz D. Istváné? Fölmerülhet-e, hogy „melyik a helyes”?

Sok mindennel lehet károsan befolyásolni egy eleven művészeti centrum köz-
életét, de végképp tönkretenni igazán azzal lehet, ha valami hivatalos kizáróla-
gossággal övezik fel. Ilyen veszély talán nincsen Hódmezővásárhelyei szemben, mert
nemzeti jellege ahhoz túlságosan tömény, de képzőművészeinek önként vállalt és
tanácsok ellenére megtartott realista felfogása és figuratív eszközei mégis jelen-
tenek bizonyos vonzást is; a témák „korszerűsítése”, az indulatok eltüntetése s
egy alapos, általános tartalmi lúgozás után elvben egészen alkalmas lehetne a
„vásárhelyi” stíluskör az eunuch elképzelések megvalósítására. Amilyen jók a vá-
sárhelyiek Tornyai Jánostól Samu Katalinig abban, amit vállaltak, olyan rosszak
lennének traktorista és agronómus idillek gyártóinak vagy op-art gyártóknak.

Képzőművészeti életünknek a modern művészet tanulságait is hasznosítani kí-
vánó természetes mozgási irányát ügyeskedési alkalomnak tekintik a sznobok,
ezért természetesen azt hangoztatják a vásárhelyiekkel szemben, hogy „megreked-
tek”, „elmaradtak”, szeretnék, ha valamihez „felzárkózhatnának”, ami a külföldi
folyóiratokban látható. Gauguin ugyan megtehetette, hogy náta fordított a korszerű
Párizsnak, és szigetlakó pápuáktól, tanult Picasso is fordulhatott a néger primitívek-
hez, a mexikóiak ősi bálványaihoz felfrissülésért. de Vásárhelyen műtívumai tilosak,
nálunk bizonyos körben csak a párizsi tavalyi divat lehet divatos.

Aki elhiszi a vásárhelyiek közül, hogy anakronisztikus a munkássága, annak
bizonyosan olyan; az ő baja. Az öntelt önméltás sem elég az üdvösséghez, se Vá-
sárhelyen, se egyéb helyen.

Akik jó művészek, márpedig viszonylag elég sok akad köztük is, körülöttük
is, azok megoldották és meg fogják oldani alkotó előrehaladásuk dolgát, önma-
guk művészi problémáit, mert minden keserves nehézség ellenére van hozzá erejük.

Hódmezővásárhely bizonyára nem „iskola”, hanem egyik életerős művészeti
centrumunk. Hódmezővásárhelyen tartózkodni még nem belépő a képzőművészetbe,
a halhatatlanságba még kevésbé. Vásárhelyen festenek közepes és gyenge munká-
kat, sőt a legjobbaknak is vannak selejtjei, gyengébb időszakai. A „vásárhelyiek”
nélkül képzőművészetünk sokkal szegényebb lenne. Az a sajátosan népi, magyar ki-
fejezés, amely Nagy István festészetében olyan megrendítő intenzitással maradt
ránk, Hódmezővásárhely nélkül nem talált volna ilyen szerves folytatásra.

BORSOS MIKLÓS:

A vásárhelyi művésztelep működésére vonatkozó körkérdésekre nehezen tu-
dok válaszolni. Nem ismerem munkásságukat, mint együttesét. Tehetséges művé-
szeket és azok műveit ismerem. Szalai, Németh, Samu Kati stb. Műtörténeti jelen-
ség és tapasztalat, hogy művésztelep csak addig életerős, amíg ki nem mondják,
amint megfogalmazzák: egyben korlátokat is teremt. Fontosnak tartom a tehet-
ségeket úgy segíteni, hogy egyéniségük, munkásságuk korlátlanul kibontakozhasson —
európai szinten is! A provincializmus szeret együttesben jelentkezni. A kör védel-
met jelent. Az erős egyéniségek viszont a körön kívül is megállják helyüket.
Szellemi és kulturális erőforrások megteremtése, a látókör kiterjesztése európai
horizontokig, ezek az elsődleges feladatok. Vásárhely nevét a magyar festészet nagy-
jai fémjelezték. Rudnay, Tornyai stb. Ezt az örökséget megőrizni nagy feladat, és
szintén csak erős egyéniségek lesznek rá képesek.

E sorok elvi álláspontból fakadnak, amit tapasztalat igazol. Más értelemben
nem tudok a kérdéssel foglalkozni, mert nem ismerem az adott eset problémakörét.

HÉZSÓ FERENC:

A vásárhelyi művésztelep 1950-es évek elején kezdett ismét jelentősebb hatást
gyakorolni a magyarországi képzőművészet területén. A megelőző hagyományok
hivatkozási alapot szolgáltattak a későbbi generáció számára, és úgy hisszük, ebben
az időszakban ez teljes mértékben haladó és meghatározó volt.

Szabó Iván főiskolai tanár vezetésével a főiskola nyári művésztelepét itt ren-

dezi, és ez az a kapocs, amelyen keresztül a helyes kezdeményezés szélesebb rétegekben elterjedt.

Mi vonzotta Vásárhelyre a fiatalabb generációt? Igen nehéz könnyen válaszolni. Talán a sokat hangoztatott táj- és emberi kapcsolat speciális harmóniája, vagy a rebellis szellemű kálvinista város alakuló életének halk moraja mellé két-ségtelenül ható tényezőként kell számítani néhány lelkes ember munkáját és energiáját, amely a szervező tevékenység apró köznapi feladatait egybehangolja az alkotómunka szerény lehetőségeinek biztosításával. Így az Alap által finanszírozott művésztelep hivatalosan létezik, és keretet ad az elkövetkezendő művészi munkához. Az őszi tárlatok rendező bizottsága alapvetően fogadja el, hogy meghívások alapján csak azok vehetnek részt, akik valamilyen módon megfordultak Vásárhelyen (beutalás — itt töltött idő).

Ezáltal kialakul egy társaság, amely nem közvetlenül itt él, de szellemében, munkájában kapcsolódik az itt meglévő, de hivatalos dekrétcióban meg nem fogalmazott szellemhez, hagyományhoz. Ez sajátos és egészséges állapotnak nevezhető szituáció, mert a közös indítás ilyen módon mentes az akadémizmus lehatároltságától, és szélesebb front áttörését teszi lehetővé. Ilyen alapon sorolható ide Barscay, Orosz, Tóth Menyhért, ami tág kitekintésre utal. A derékhad azért bizonyos egyezményes jelet mutat, amely egyúttal megkülönbözteti a magyar képzőművészeti élet más területeitől: a paraszti élet, az ember és természet kapcsolatának tolmácsolása. A skála széles, e szélességet dokumentálják Kurucz D. István életképei, Szalay lírai történetei, Szurcsik vaskosabb etűdjei, Németh dekoratív, hangulat-teremtő alkotásai. Ezek a művészek a második váltás (1956 után) időszakban, mondhatni a legkiemelkedőbb helyre jutottak, s ezáltal vívták ki a vásárhelyi művészet megbecsült jelzőjeként a „vásárhelyi iskola” megnevezést. Tevékenységükre a tíz év anyagából a Nemzeti Galériában 1964-ben megrendezett gyűjteményes kiállítás tette fel a koronát. Ezáltal helyre került ennek a területnek a művészete, és e tárlat egyben áttekintést is adott az itt folyó tevékenységről, s megmutatta a szakutca lehetőségét is. Az azóta eltelt időszakban igen sok változás történt. A történelmi fejlődés üteme, a civilizáció előretörése folytán az a fajta életritmus, mely itt elfogadott normaként a művészi tevékenység alapjául szolgál, akaratlanul is megváltozott, új helyzet elé állítva az itt élő embereket és művészeket egyaránt. Ez bizonyos elbizonytalanodást és a meglévő ismeretek felülvizsgálatát követeli meg.

Ebben a nivellációban úgy tűnik, nagyobb eltérés mutatkozik a helyben dolgozó, tehát itt élő, és fővárosban élő, de ide tartó művészek munkáiban. A kezdeményező túlmutató lépés nyilvánvalóan a nem itt élőknél található, s ez bizonyos esetben túlmutat a vásárhelyi szellemi alapálláson. Az elterjedt nonfiguratív törekvésekkel szemben az itt élő művészek, hogy különbözőségüket hangsúlyosabbá tegyék, szinte paradox módon rögzítenek elveket, és ezáltal önmaguk gátolóivá válnak. Ez az adott szituáció, amely az utóbbi időben jelentkezett, bizonyos hátrahúzó tendenciát tartalmaz, és fennáll a veszélye annak, hogy mesterséges leszűküléshez vezet, s ilyen módon az élet túllépi a már megszokott és felvetett problémákat.

A váltás mindig folyamat eredménye, sőt, bizonyos fokig generációhoz is kapcsolódik. Az újabb konvencióktól mentes életérzés kifejezése nyilvánvalóan más szemzőből való vizsgálódást követel. Az alapállás és etikai magatartás helyessége felől nincs kétség. Viszont feltétlenül ártékelésre szorul a tartalmi kifejezés újabb területeinek formai megjelenítése. Ezzel együtt a táblakép és monumentalitás lehetőségének továbbfejlesztése az új szimbólika kialakításában.

Ha egyetemesen vizsgáljuk a problémát, véleményem szerint a tovább vezető lépcső a *monumentalitás területén* enged kiutat a vásárhelyieknek. Az egyébként is szűkszavúan fogalmazó művészek jelentős hányada ilyen módon igényesebb és általánosabb emberi tartalmat hordozó témák felé közeledik. Kénytelen formailag is redukálni kifejezőmódját, s ezzel előrelépést mutat az európai törekvések felé. Említeni lehet ebben a vonatkozásban Németh József, Kohan György, Szalay Ferenc műveit. Én személy szerint is ebben az irányban munkálkodom. A vásárhelyi képzőművészeti élet megújulása és hatásának kiszélesítése most már nemcsak önmagunkon múlik. Mind több lehetőséget és alkalmat kell adni monumentalitás-feladatokat, ilyen jellegű megbízások révén, a bennük levő általános emberi kifejezésének biztosítására, mert a táblakép történelmi korlátai révén itt is számottevő akadályt jelent.

A kitekintés lehetőségei és ennek tartalmi komponensei adva vannak. Ha ezek érzelmileg is egygy ötvöződni képesek, biztosítva van a vásárhelyi műhely hatásának, további léptéket adó rendszerének befolyása a magyar képzőművészeti élet sokszínű áradatában.